

*Лозінська Світлана Володимирівна,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПИТАННЯ ВІЙНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Зародження міжнародного права у стародавні часи спостерігається ще в давньоримському праві завойованих народів "jus gentium". Першому етапові становлення міжнародного права властиве започаткування розвитку норм посольського права (особиста недоторканість послів) та права війни.

У зовнішній політиці Римської держави одвічним і основним досить тривалий час було питання про війну, її цілі, характер, способи ведення, ставлення до мирного населення, до приватної власності. Ці та інші питання носили морально-етичний характер і не могли залишатися осторонь від впливу на них з боку релігії. У стародавній період відносини війни належали до основних видів міжнародного спілкування. У середовищі перших держав і державних утворень відбулося становлення міжнародно-правових звичаїв щодо процедури оголошення, ведення, закінчення війни.

Більшість відомостей про формування законів і звичаїв війни можна взяти з праць античних істориків – Тіта Лівія [1], Полібія [2], римської політико-правової доктрини Цицерона [3] та загально-філософських творів. Правова регламентація підстав і процедури оголошення війни в стародавніх римлян мала багато спільних рис з тим, що ми спостерігали в греків, проте вона була значно більш розробленою, релігійно та філософсько-політично обґрунтованою.

Як і в інших античних країнах, у Римі не було постійних дипломатичних представництв, а важливу роль у дипломатичному житті відігравали посольства. У царську епоху другий римський цар, спадкоємець Ромула, Нума Помпілій (715-672 рр. до н.е.) запровадив колегію жерців – *феціалів*, які були послами, що займалися оголошенням війни та укладенням миру. Феціали обиралися пожиттєво зі знатних сімей і були недоторканими особами. Їх головним призначенням було добиватися миру будь-якими способами, схилити до миру ворогів. І лише тоді, коли всі аргументи вичерпані, закликати богів у свідки і починати війну, перетворюючи її таким чином у справедливу, угодну богам справу. [4, с.с.59, 186] Цицерон повідомляє, що римський цар Тулл Гостилій (третій римський цар, 672-640 рр. до н.е., який змінив Нуму Помпілія) встановив правила для оголошення війн. Встановлені норми він релігійно закріпив за допомогою феціального права (*jus fetiale*), згідно з яким, будь-яка війна, яка не була проголошена, визнавалася несправедливою та нечесною. [5, с.18]

З III ст. до н.е. переговори і дипломатичні місії доручаються особливим посольствам (*legationes*), які призначалися сенатом із його членів.

Здійснення зовнішніх зносин і укладення договорів за своїм механізмом належали до компетенції народних зборів і сенату. Хоч формально найвищим органом державної влади були народні збори, фактично провідна роль належала сенату. Спочатку сенат приймав послів і вів з ними попередні переговори. Він здійснював керівництво іноземними справами, вирішував шляхом відкритого голосування питання оголошення війни й укладення миру, ратифікував мирні договори. До його компетенції належало загальне керівництво збройними силами. Тут він приймав рішення про набір та про умови набору до лав армії; розподіляв театри воєнних дій між полководцями; фінансував армію під час війни; контролював хід воєнних операцій, даючи полководцям вказівки про те чи інше використання війська; надавав дозвіл полководцю залишитися на посаді понад встановлений термін; вирішував питання про викуп військовополонених; присуджував полководцю тріумф. Сенат також складав бюджет

витрат і прибутків, керував державним майном, розпоряджаючись загарбаними в інших народів землями. [6, с. 225]

Для оголошення війни рішення сенату було недостатнім. Війна вимагала жертв від народу і була небезпечною для кожного громадянина. Тому рішення про початок війни передавалося на обов'язкову ратифікацію до народних зборів. З IVст. до н.е. джерела фіксують багато прикладів участі народних зборів у вирішенні питань війни і миру. [1, 2]

Крім сенату, певні військові функції також виконували консули (*consulare – радитися*), які обиралися центуріатними коміціями на 1 рік, і їхніми іменами позначався рік за формулою: "*В консульство такого-то і такого-то*". Консули були вищими урядовцями, магістратами у республіканському Римі. Влада консула (*imperium*) – це передусім влада у військовій сфері. У разі необхідності він представляв державу у зовнішніх зносинах. Консулу належала широка юрисдикція: він міг вирішувати карні справи, присуджувати до великих штрафів і навіть до смертної кари. Попри широкі повноваження консула у різних галузях врядування, його влада була обмежена загальними вимогами, що висувалися до всіх магістратур: терміном перебування на посаді, колегіальністю, можливістю контролю з боку сенату і зборів. [6, с.231]

Полібій у VI книзі своєї "Всесвітньої історії" відзначив, що консули мали всевладдя в справах щодо війни. Вони проводили набір римських громадян в армію, комплектували легіони, призначали частину військових трибунів, керували військовими діями. Після формування війська, воїни складали консулу присягу. Окрім того, консул визначав покарання у військовому таборі, витрачав на свій розсуд передбачені йому кошти з військової скарбниці, розпоряджався захопленим у ворога майном (якщо це рухоме майно, то міг розпорядитися ним на свій розсуд, якщо це територіальні придбання – окуповані землі – розпорядження ними належало до компетенції сенату). У випадку, коли військо виходило за межі міста, консул наділявся правом полководця. Під час військових дій один консул відправлявся на театр військових дій, а інший залишався в Римі. У разі, коли на фронтах повинні були діяти обидві консульські армії (два легіони), між консулами проводився розподіл районів військових дій шляхом жеребкування або на розгляд сенату. Область, яку отримував консул для самостійних військових і взагалі службових дій, називалася провінцією. Коли консульські війська діяли спільно, вони командували навперемінно, змінюючись щоденно.

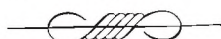
Консули також користувалися правом оголошення війни тим народам, через територію яких проходили їхні армії. Однак таке оголошення не можна було розцінювати як "головну війну". "Головну війну", тобто війну, через яку починала воєнні дії Римська держава, могло бути оголошено тільки сенатом або зі схвалення останнього. Право консула на оголошення війни, передбачало також його право на укладення миру, під яким розумілося перемир'я з ворогами Римської держави. Проте такий договір мав характер попередньої угоди та підлягав ратифікації сенатом, який міг і відмовитися санкціонувати мирний договір.

З екстраординарних магістратур слід також назвати диктатора (*magisterpopuli – начальник народу*), який формально призначався консулом, а фактично обирався сенатом у разі надзвичайних обставин (війна, внутрішні заворушення), влада якого обмежувалася шестимісячним терміном. Диктатору надавалася максимально повна влада (*summumimperium*). Всі інші магістрати, в тому числі консули, у разі призначення диктатора переходили під його контроль і зобов'язані були беззаперечно підкорятися його розпорядженням. Повноваження диктатора на війні загалом аналогічні тим, що мав консул.

Отже, у Римському праві народів отримали свій розвиток окремі інститути міжнародного права стародавнього періоду, зокрема інститут права війни, що передбачає обов'язковість її оголошення, укладання мирних договорів, дипломатичних представників, інститут військового полону, як одне із головних джерел поповнення рабства. Формування законів і звичаїв ведення війни було характерним у зовнішній політиці для усіх країн стародавнього світу, проте у римлян вони помітно вирізнялися більшою деталізацією та правовим забезпеченням.

Використані джерела:

1. Ливій Тит. *История Рима от основания города*. – М.: Ладомир, 2002. – Т. 1. – 702 с.; Т. 2 – 810 с.; Т. 3 – 794 с.
2. Полибий. *Всеобщая история*. – СПб.: Наука, 1994-1995. – Т.1 – 496 с.; Т.2 – 422 с., Т.3 – 382 с.
3. Цицерон. *О дружбе. Об обязанностях. О старости*. – М.: Наука, 1968. – 236 с.
4. Балух В. О. *Исторія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.2. Стародавній Рим: Підручник*. – Чернівці: ТОВ "Видавництво "Наші книги", 2008. – 848 с.
5. Денисенко В. В. *Поняття справедливої війни та правова регламентація її оголошення в Стародавньому Римі / В.В.Денисенко // Вісник Запорізького національного університету*. – 2009. - № 2. – С. 15-21.
6. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. *Римське право: Підручник./О.А. Підпригора, Є.О.Харитонов/ – К.: Хрінком Інтер, 2003 – 512 с.*

Лукьянович Божена Генриховна,
студентка 5-го курсу юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Янки Купалы

ПРОБЛЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ МИГРАЦИИ

Миграционные процессы, международная миграция населения – одна из самых сложных проблем мирового развития. Для многих государств все более актуальными становятся вопросы преодоления отрицательных последствий миграционных процессов, таких как высокий уровень нелегальной миграции, незаконной занятости, торговля людьми и др. Данные явления представляют угрозу национальной безопасности, оказывают крайне негативное влияние на экономику и другие сферы жизни общества.

Миграционная политика в современном мире является одной из актуальных проблем многих государств. Очень важным является для гражданина, как мигранта, факт соблюдения его прав и свобод. А так же, немаловажным является и тот факт, что с каждым годом растет тенденция роста миграции населения. По сведениям, Национального статистического комитета Республики Беларусь, за период январь-март 2015г. миграционный прирост населения составил 5 019 человек и увеличился по сравнению с январем-мартом 2014 г. на 2 587 человек, или в 2,1 раза.

Основной миграционный обмен РБ происходит со странами СНГ. Так, в январе-марте 2015 г. из этих стран в республику прибыло 6 176 человек, в том числе из России, Украины и Казахстана – 5 738 человек (92,9%). В страны СНГ выехало 1 417 человек, из них в Россию – 1 201 человек (84,8%). [1]

В связи с этим актуальным представляется вопрос о правовом положении иностранцев в Республике Беларусь. Возможность иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь обладать определенным кругом прав, свобод и обязанностей находит закрепление в первую очередь непосредственно в Конституции Республики Беларусь, нормы которой получают дальнейшую детализацию в текущем законодательстве и определяют содержание правового положения указанной категории лиц в Республике Беларусь. Однако существующий законодательный массив, регулирующий вопросы, связанные с миграцией, не позволяет обеспечить общие подходы к их решению.